

A woman with short brown hair and glasses, wearing a light blue and white striped t-shirt and blue shorts, is watering a garden. She is holding a green watering can and pouring water onto a row of green plants. The background shows lush green foliage and a clear sky.

Odla giftfritt

Information till hushåll i Gislaveds kommun

**GISLAVEDS
KOMMUN**

Gifrfri trädgårdsodling

Hundratusentals kilo kemiska bekämpningsmedel används årligen i parker och bostadsområden, på kolonilotter och i villaträdgårdar runt om i Sverige. Bara i Gislaveds kommun uppskattas användningen av kemiska bekämpningsmedel i trädgårdar uppgå till mellan 1-2 ton per år. Mycket av dessa bekämpningsmedel brukas helt i onödan och utan tanke på hur det påverkar närmiljön.

Bekämpningsmedlen sprids lätt, bland annat med vinden, och användandet kan därför få konsekvenser på helt andra ställen än det man vid spridningstillfället tänkt behandla. De bakterier, svampar, maskar och insekter som är nödvändiga för en välmående trädgård, skadas dessutom ofta i lika hög grad av bekämpningsmedel som de skadedjur eller ogräs man avsett att bekämpa.

Många gånger är det inte nyttoväxter vi besprutar, utan främst växter som vi omger oss med för vår trivsels skull. Bekämpandet av ogräs och skadeinsekter i trädgården sker alltså främst av estetiska skäl och inte av ekonomiska som det gör i jordbruket. Idag anlägger vi ofta våra trädgårdar utan att tänka på vad de kräver i form av skötsel. En stenlagd gång eller stora stenpartier behandlas därför ofta med bekämpningsmedel när tid och ork inte räcker till för att hålla ogräset borta.

Kemiska bekämpningsmedel

Ogräsmedel innehåller ibland något som kallas fenoxisyror (till exempel ämnet MCPA). Dessa syror kan vid upprepad användning ge ökad risk för mjukdelscancer och även ge upphov till fosterskador. Fenoxisyror är idag förbjudna att använda i parker och andra offentliga miljöer samt vid bekämpning av sly i skogsområden men de används alltså fortfarande vid vanlig trädgårdsodling. Idag avråder experter helt från användande av ogräsbekämpningsmedel och om du trots allt ska använda bekämpningsmedel är det viktigt att läsa noga på förpackningen innan. Tänk även på att använda skyddsutrustning, att inte överdosera och att notera vilken tid som bör förflyta mellan behandling med bekämpningsmedel och eventuell skörd av grönsaker och andra nyttoväxter.

En del insektsmedel som används av hushåll innehåller något som kallas malation och andra organiska fosforföreningar. En egenskap hos dessa ämnen är att de lätt tas upp genom huden. Detta kan resultera i illamående, diarréer, kräkningar, svettningar, salivavsöndring och muskelryckningar. Förutom ämnet malation finns det andra insektspreparat som kan orsaka till exempel allergier, eksem och irritation av slemhinnor. Tänk på att spridning av insektsmedel inte enbart påverkar skadeinsekter utan även nyttodjur och att bekämpningsmedel är särskilt farliga för bin och andra pollinerande insekter.

Det giftfria alternativet

Med hjälp av kunskap och planering behöver du inte tillgripa kemiska medel för att klara bekämpningen av skadegörare. Här följer några tips om vad du kan göra för att få en giftfri och levande trädgård.

Komposten

Kompostjord innehåller mikroorganismer och smådjur i stor mängd som genom sönderdelning och omsättning av organiskt material har skapat ett näringsrikt jordförbättrings material.

Gröngödsling

Kvävefixerande växter såsom ärtor, bönor och klöverarter, tillför jorden växtnäring. Så dem gärna efter skörden av andra grönsaker i augusti, slå av dem och gräv sedan ner dem på hösten, detta ger jorden näring. Tänk dock på att slå fröväxter innan de hunnit fröa av sig.

Naturgödsel

Naturgödseln ska vara väl brunnen eller komposterad innan den myllas ner i jorden. Gödseln stimulerar det biologiska livet i marken som är viktigt för växtligheten. Tänk på att inte överdosera gödsel eftersom det kan vara till nackdel.

Marktäckning

Täck all öppen jord i trädgårdslanden med organiskt material exempelvis gräsklipp, löv, hö, flis, eller bark. När materialet bryts ner tillförs jorden näring samtidigt som jorden under hålls fuktig och en del ogräs hindras att slå rot.

Naturlig bekämpning

Var uppmärksam på förändringar på blommor och blad. Ta alltid bort angripna delar både under och över jord. Kläm ihjäl skadedjur och larver som du hittar och förstör äggsamlingar.

Ogräs

Se till att ogräset inte får någon chans att sticka upp. Detta kan göras genom att marktäckande växter planteras i blomrabatterna. Använd marktäckning i grönsakslandet antingen genom organiska marktäckare i form av gräsklipp eller bark eller svart plast och så kallat "Hortopaper". I grusgångar tas ogräset lämpligast bort för hand, och det är viktigt att det tas bort med en gång innan det tar över. Störst problem i hemträdgårdar brukar olika former av rotagräs vara; maskros, kvickrot, kirskål, tistel m fl. Problem med dessa löses främst genom förebyggande åtgärder, till exempel genom att se till att nyanläggningsjord är fri från sådana rotdelar.

Skadebekämpning

Bladlöss

Torra växter är känsligare mot bladlöss, se därför i första hand till att växterna inte torkar ut för att undvika angrepp. Duscha angripna växter med stark vattenstråle men akta de späda skotten så de inte skadas. Det går även att spruta angripna växter med såpvatten eller såpspritslösning. Till en liter vatten tillsätts 0,5 dl såpa eller 0,2-0,4 dl såpsprit. Höga koncentrationer bör undvikas, speciellt när det gäller såpsprit, eftersom det kan ge skador på växten. Behandlingen bör upprepas efter ca en vecka.

Jordloppor

För att undvika angrepp av jordloppor se till att växterna får tillräckligt med fukt redan tidigt på året. Försommartorka är extra gynnsam för jordloppor. Genom att täcka odlingen med fiberduk hindras spridningen. Vid angrepp kan plantorna pudras med aska eller medlet algomin som kommer från havsalger och innehåller en del kalk.

Sniglar

Plocka bort de sniglar du hittar, lättast att hitta dem är under kvälls- och nattetid. Insamlade djur dödas bäst med kokhett vatten eller genom att huvudena klipps av. Tänk på att sniglar gillar fukt och att till exempel täckodling lockar fler sniglar eftersom det håller kvar fukten. Det går att lägga barriärer som hindrar sniglarna att passera i form av en sträng släckt kalk, stensmjöl, sågspån eller aska. Detta fungerar i torrt väder men tänk på att barriären måste placeras ut på nytt efter regn. Tänk också på att för stora mängder kalk höjer jordens pH till nivåer som kan vara olämpliga för vissa grödor, t ex potatis.

Lökmal

Klipp av de angripna bladspetsarna på exempelvis purjolök för att hindra spridning.

Flygande skadegörare

Täck växterna med fiberduk eller väv. Täckning är ett effektivt skydd mot alla flygande skadegörare och på grund av att jorden under duken blir fuktigare och varmare minskar dessutom frost- och uttorkningsskador på växterna.

Potatisbladmögel

Var noga med att kupa, det vill säga se till att det finns gott om jord runt potatisplantan, för att slippa bladmöglet. Odlad helst motståndskraftiga sorter som till exempel Aquila, Bellona, Grata och Provita. Använd aldrig brunröteangripna potatis som utsäde. Avlägsna direkt angripna knölar och blast från odlingen. Potatissjukdomar sprids ofta via jorden byt därför odlingsplats varje år och se till att använda rena redskap.

Potatisskorv

Håll jorden fuktig från knölbildningen och ca en månad framåt. Gödsla inte potatisen med halmrik naturgödsel utan använd hellre grüngödsling och kompost. Undvik kalk. Motståndskraftiga sorter mot potatisskorv är till exempel Grata och till viss del Bellona.

Potatiscystnematoden

Odlad inte mottagliga sorter på samma plats oftare än vart 4-5 år. Har grödan redan blivit utsatt för angrepp bör man ha ett ytterligare uppehåll mellan odlingstillfällena. Välj motståndskraftiga potatissorter som Bellona, Provita och Ukama och köp utsäde som är statsplomberat. Tänk på att det även finns risk för smittspridning via redskap och maskiner.

Skapa goda förutsättningar

Jordbearbetning

Ordentlig jordbearbetning ger växten bättre förutsättningar att motstå angrepp. Undvik att plöja och vända jorden utan försök istället att ytarbeta jorden genom luckring. Genom ytlig luckring bekämpar du ogräset samtidigt som du bevarar fukten i jorden. Gödning i form av kompost och gödsel krattas därefter in i ytskiktet. Tänk på att hårda lerjordar kan vara svåra att bearbeta och därför ofta kräver djupare grävning.

Naturliga fiender

De skadedjur som angriper trädgårdsväxter har i många fall naturliga fiender, exempel på insekter som är bra att ha i trädgårdslandet är; nyckelpiga, jordlöpare, parasitstekel, stinkslända, stenkrypare och blomfluga. Förutom insekter är fåglar, igelkottar, fladdermöss, grodor och paddor bra djur att ha i trädgården.

Du kan gynna skadedjurens naturliga fiender i din trädgård genom att till exempel se till att ha blommande växter från tidig vår till sen höst. Fåglar kan du attrahera genom att sätta upp holkar och lämna fröställningar kvar på hösten. Igelkotten övervintrar gärna i löv- och rishögar och grodor och paddor trivs i fuktiga miljöer. Det är bra att skaffa sig kunskap om både skade- och nyttodjurens livscyklar och levnadssätt för att få en bra biologisk balans i trädgården.

Växelbruk

För att effektivt minska livsbetingelserna för skadegörare bör växternas odlingsplats varieras från år till år. Variation är även bra ur näringsynpunkt för växterna. Sätt näringskrävande växter i nygödslad jord och mindre näringskrävande växter på platsen året därpå. Exempel på variation kan vara:

År 1

Kål och andra växter med stor bladmassa

År 2

Morötter och andra rotfrukter

År 3

Potatis

År 4

Bönor och andra baljväxter

Mer information och tips:

www.fobo.nu - Förbundet organisk biologisk odling

www.slu.se – Sveriges lantbruksuniversitet

www.odla.nu – Sveriges största trädgårdsforum på nätet

www.fritidsodling.org – Fritidsodlingens riksförbund

www.hush.se/ - Hushållningssällskapet, trädgårdsrådgivning

Källor:

Odla utan gifter – Broschyrmaterial Gislaveds kommun

Trädgård & fritid - Faktablad från SLU
(Sveriges lantbruks universitet)

Faktablad om växtskydd, trädgård, 1998 – SLU
www.kemi.se – Svenska kemikalieinspektionen

www.evp.slu.se – SLU, Institutionen för ekologi och
växtproduktionslära

Framtagen av Gislaveds kommun, maj 2009

Text: Malin Johansson,

Design: Andreas Håkansson

Foto: sida 1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, Smålandsbilder

Gislaveds kommun Stortorget 1
332 80 Gislaved
Telefon: 0371-810 00
www.gislaved.se